

Kan een mens té rijk zijn? Ja, en het heeft gevolgen

Sommige mensen zijn te rijk. Over wat gelijkheid écht betekent en hoe we dat bereiken.

Dick Timmer. De Geus, 2025. 144 blz. €17,50.

Sommige mensen zijn té rijk, vindt filosoof en theoloog Dick Timmer, en dan gaat het niet alleen om geld. Bij groeiende ongelijkheid staat er veel meer op het spel.

GIJSBERT VAN DEN BRINK

‘Herverdelen – is dat niet een net woord voor afpakken?’, zo vroeg journalist Charles Groenhuijsen wantrouwig toen hij in 2021 Dick Timmer interviewde over diens net verschenen proefschrift. Daarin had Timmer, in navolging van zijn promotor Ingrid Robeyns en in de lijn van de gezaghebbende econoom Thomas Piketty, een wetenschappelijk onderbouwd pleidooi gevoerd voor *limitarisme*. Dat is het idee dat er een grens gesteld moet worden aan de maximale hoeveelheid rijkdom die iemand mag bezitten. Wat boven die grens uit komt, moet via belastingen herverdeeld worden onder hen die het nodig hebben.

Het wantrouwen tegen zulke herverdeling door de ‘roverheid’ zit diep. Want is zoiets geen diefstal? Levert het trouwens wel iets op, leidt het niet eerder tot verspilling? En is elke grens die je trekt niet willekeurig? Bezwaren te over dus. In dit toegankelijke boekje, over dezelfde thematiek als zijn proefschrift, pelt Timmer ze één voor één af. Het mooie is dat hij zich daarbij als filosoof niet met oppervlakkige antwoorden tevreden stelt, maar doorvraagt. Dan blijkt dat ons collectieve eigendom, zeker in het Westen, juist in hoge mate op (koloniale) diefstal berust; we profiteren zelfs nog steeds van goedkope arbeidskrachten en schaarse grondstoffen in het mondiale Zuiden. Dus wie voor eerlijke eigendomsrechten is, zal moeten herverdelen. En nee, dat is geen verspilling van kapitaal, want het levert wel degelijk iets op: meer sociale rechtvaardigheid, minder doden en zieken, maatschappelijke onvrede, enzovoort. En over waar de grens van maximaal toelaatbare rijkdom dan precies ligt – laten we daar maar eens een brede maatschappelijke discussie over voeren.

Filosofie en theologie

Het gaat Timmer in dit alles om gelijkheid. Dat begrip laat zich nog lastig helemaal uitpakken, want het betekent niet dat iedereen hetzelfde moet hebben. Het is met gelijkheid, zegt Timmer, zoals met wat Augustinus over de tijd schreef: je weet wat het is zolang niemand je ernaar vraagt, maar kunt het niet uitleggen zodra je daarom gevraagd wordt. Gelijkheid is wat Timmer betreft echter wel een fundamentele notie. Het betekent op z’n minst dat we mensen niet indelen in hoger en lager, inferieur en superieur, en ongezonde afhankelijkheden doorbreken.

Timmer studeerde behalve (politieke) filosofie ook theologie. Dat wordt in dit boekje helaas vakkundig verzwegen, maar schemert wel tussen de regels door. Als het gaat om het recht op eigendom, verwijst hij waarderend naar paus Gregorius de Grote, die ooit stelde dat wanneer rijken geld aan armen geven ze feitelijk iets weggeven wat al van de armen is. ‘De rijken hadden die rijkdom wel in bezit, maar het was niet hun éigendom’. Zoiets kun je, lijkt me, alleen theologisch motiveren. Hetzelfde geldt voor de vraag waarom mensen elkaars gelijken zijn (los van het pragmatische antwoord dat dat nu eenmaal is wat we vandaag in het Westen vinden). Timmer verwijst naar de christelijke visie dat de (gelijk)waardigheid van mensen geborgd wordt door ons aller geschapen-zijn naar Gods beeld. Hij sluit zich echter aan bij denkers volgens wie het publieke denken over gelijkheid

beeld: ANP

‘natuurlijk’ niet meer op zulke religieuze ideeën gestoeld kan worden.

Maar hoe rechtvaardigt hij dit voor hem zo belangrijke principe dan wel? Timmer zegt steeds meer overtuigd te raken van een ander antwoord: gelijkheid is allereerst een stellingname, het kiezen van een kant. Dat is mooi, maar is een antwoord op een andere vraag, namelijk wat gelijkheid is, niet hoe het geloof erin gerechtvaardigd kan worden. Het is dus jammer dat Timmer hier niet consequenter doordenkt.

Kapitaalkwartet

Zijn collega Nicholas Wolterstorff heeft betoogd dat het concept van mensenrechten goed beschouwd alleen gefundeerd kan worden in een theïstisch wereldbeeld: ze gelden omdat alle mensen geschapen zijn naar het beeld van God. Is dat misschien ook het geval met de notie van menselijke gelijkwaardigheid? Het feit dat zo’n antwoord het vandaag bij het grote publiek niet goed meer doet, lijkt me geen doorslaggevend tegenargument. De passie van Timmer en anderen voor gelijkheid is misschien ook wel moeilijk denkbaar zonder christelijke inspiratie.

Afgezien hiervan word je als lezer intussen geraakt door de morele zuiverheid van Timmers zoektocht. Tal van – ook christelijke – vanzelfsprekendheden over bezit, eigendom en inkomen worden doorgeprikt. Scherp laat hij zien hoe onrechtvaardig onze huidige manier van omgaan met kapitaal is, en hoezeer het daarom anders moet – en ook kán. Daarbij gaat het hem niet alleen om economisch kapitaal, maar ook om sociaal (in hoeverre word je in het leven vooruitgeholpen door familie en je ‘netwerk’), cultureel (hoe vaak kun je op vakantie, hoe goed spreek je een vreemde taal) en persoonlijk kapitaal (hoe gezond ben je fysiek en mentaal). Samen vormen deze vier het ‘kapitaalkwartet’, en het is opvallend hoe vaak dezelfde mensen gelijk scoren op al deze kapitaaltvormen. Dat leidt volgens Timmer tot ongezonde vormen van hiërarchie (hij meent zelfs dat hiërarchische verhoudingen per definitie fout zijn, wat hij niet helemaal hard maakt). In het verlengde daarvan dreigen marginalisering en uitbuiting, culturele overheersing, en uiteindelijk zelfs onderdrukking en geweld jegens kwetsbare groepen.

In de huidige verkiezingstijd gaat het veel over verdelingsvraagstukken en komt ook de ‘miljonairsbelasting’ weer ter sprake. Wie zich hier grondig op wil oriënteren op een manier die de waan van de dag overstijgt, kan veel leren van dit goed geschreven boekje.

Radicale democratie. Pieter Vreede (1750-1837) en de Nederlandse revolutie.

Dirk Alkemade. Boom, Amsterdam 2025. 544 blz. € 39,90